

ALEXANDRU BURLACU
Institutul de Filologie
(Chișinău)

MIRCEA ELIADE ȘI MIȘCAREA „GENERAȚIONISTĂ” DIN BASARABIA

Campania „generaționistă” în deceniile trei și patru a luat proporții și forme extrem de violente, a provocat orientări și profesii de credință adeseori adverse, stârnind în presa literară mult zgomot de manifeste și irosire de energie creatoare. Această dispută, de lungă durată, cu „strigăte mistice” și „îndemnuri ortodoxe”, e inițiată de revistele „Gândirea” și „Cuvântul” ai căror mentori sunt Nichifor Crainic și Nae Ionescu. Sub îndrumările lor proteguitoare și stimulative își face apariția o nouă generație, supranumită a **noii spiritualități**.

Cel dintâi care, în numele generației sale, oferă o sinteză a trăsăturilor specifice ale „noii spiritualități” este Mircea Eliade, care publică în „Cuvântul”, începând cu 6 septembrie și până în 16 noiembrie 1927, seria de articole intitulată – „Itinerariu spiritual”.

Acest manifest trasează liniile de orientare „pe viitoarea hartă sufletească a generației”. El se vrea un îndreptar, care să „ia atitudine împotriva vechilor metode, să schițeze critica celor câteva personalități ce năzuiesc încă să ne fie îndreptarii; și să afirme valorile, preferințele, țelurile”. Referindu-se la specificitatea generației sale, Mircea Eliade depistează și cauzele, circumstanțele care au determinat o astfel de conformație: „Pentru cine înțelege – noi suntem generația cea mai binecuvântată, cea mai făgăduitoare din câte s-au rânduit până acum în țară. Trebuie să ținem seama numai de elită.

Suntem cei care au trecut, odată cu copilăria, experiențe diverse și tragice, care am cunoscut viața, răsfântă pe fețele părinților noștri. Unii au suferit mai mult, alții mai puțin. Dar toți ne-am **întrebat**. Ceea ce nu se făcuse până atunci. Criza religioasă a fost pentru noi mai puternică decât a generațiilor trecute... Confuzia care s-a făcut înaintea noastră, și pe care o fac acum profesorii universitari – noi nu am făcut-o. Pentru că noi am cunoscut o viață mai **completă**. Am trecut experiențe care ne-au adus la rațiune, la artă, la misticism. Suntem cei dintre care diferențiem planurile acestea de realitate, și înțelegem că fiecare își au viața și legile lor. Viața izbindu-ne dureros și precoce, ne-a apropiat de realități necunoscute celorlalți.

De aceea pentru noi – viața lăuntrică e atât de cruntă, de diversă, de chinuitoare. În noi izbândește **spiritul**” [Apud 1, p. 309].

Noua mentalitate este justificată, într-un mod bombastic, de experiența tragică a tinerilor care au cunoscut o **viață completă**. Polemica ia amploare odată cu apariția manifestului „Crinului Alb” publicat în „Gândirea” din august – septembrie 1928 ca un exuberant act de violentare a „bătrânilor”. Semnatarii „manifestului” supun unui rechizitoriu generațiile anterioare, vinovate de „lipsa de gânduri proprii”, de „împrumuturi necernute”, de „dezolanta lipsă de simț filozofic” (au acceptat concepția materialistă a istoriei, monismul darvinian, Iluminismul francez, uitarea de Dumnezeu) ș.a.m.d.

Idealurile „fiilor Soarelui” sunt formulate în „completudinism” – „un amestec de Rațiune, Intuiție, Elan, Extaz”. Elaborat sub tutela neafișată a lui N. Crainic, „Manifestul...” atesta reeditarea în termeni noi a **ortodoxiei populare**.

Astfel, pe de o parte a baricadei s-au situat „tinerii” de la „Gândirea” și „Cuvântul” și aderenții lor, provizorii, pe de altă parte, „bătrânii” Ș. Cioculescu, G. Călinescu („Viața literară”), M. Polihroniade („Vremea”), Al. Sahia („Bluze albastre”), Z. Stancu („Floare de foc”), Mihai Ralea („Viața românească”), Eugen Lovinescu („Facla”). Acuzele au fost reciproce, polemica „generaționistă” având la bază divergențe esențiale de natură filosofică și ideologico-estetică.

Zgomotoșii tineri (la momentul declanșării campaniei generaționiste) erau Mircea Eliade, Petru Comarnescu, Constantin Noica, Mihail Polihroniade, Ionel Jianu, Mihail Sebastian, Mircea Vulcănescu, Stelian Mateescu etc., dar și semnatarii manifestului „Crinul Alb”: Petre Marcu-Balș, Sorin Pavel și Ion Nestor. „La o privire mai atentă – remarcă Dorina Grăsoiu – se pot observa ușor deosebiri (chiar divergențele) de păreri, motiv pentru care au și existat atâtea dispute și polemici între așa-zii reprezentanți ai „noii spiritualități”. Sigur că anumite „idei-forță” le erau comune (obsesia răfuielii cu vechea mentalitate antebelică, cu concepția raționalistă, prăfuită, aspirația spre absolut, spre „completudinism”), dar sferile de influențe diferite care se exercitau asupra lor (pe de o parte – doctrina filosofică a lui Nae Ionescu, ce le inocula dorința de a trăi în aventură, spaima de ratare, pe de alta – exaltarea mistic-ortodoxistă a lui Nichifor Crainic) au dus la puncte de vedere, deosebiri, deseori ireconciliabile” [1, p. 308]. Liniile de orientare ale acestora, se pare, sunt deja clarificate de D. Micu [2] și Z. Ornea [3].

Neomogenitatea taberei „tinerilor”, influențați, unii de **trăirismul** lui N. Ionescu și, alții de **gândirism**, este afirmată și de o puzderie de publicații ce se declară programatic reviste „de generație”. Nu întâmplător Nichifor Crainic, foarte pătimaș, se vede obligat să ia atitudine față de agresivitatea „tinerilor” ieșiți de sub tutela sa: „Aproape toate condeiele care activează azi în literatură au trecut prin paginile ei („Gândirii” – *n. n. – A. B.*). Nu există nici un începător de talent care să fi bătut la poarta „Gândirii” zadarnic. E singura revistă care și-a oferit locul de frunte oricărui debutant cu reale însușiri. Unde e prigoana? Unde ignorarea? Unde călăii generației noi?” [4, p. 192]. Referindu-se la acuzațiile tinerilor, N. Crainic se întreabă – „Care sunt scriitorii bătrâni ai României de azi?” – și răspunde: „În realitate suntem singura țară fără scriitori bătrâni. E unul singur de 60 de ani: Brătescu-Voinești, care s-a izolat într-o tăcere tristă, departe de mișcarea literară. Vin apoi câțiva de 50 de ani: M. Sadoveanu, cel mai mare stilist al nostru, lucrând într-un feroce egoism, fără nici un contact camaradesc cu restul scriitorilor; Octavian Goga, generos camarad al oricui...; Tudor Arghezi care, când a scos câte o revistă proprie, a înțeles s-o pună la dispoziția tuturor începătorilor; Ion Minulescu, entuziast pentru orice trăsnaie; Gala Galaction, săritor fratern pentru toți. Cam aceștia și cam atâția sunt scriitorii bătrâni dacă la 50 de ani îi putem numi bătrâni. Cu o excepție – două, pot fi ei acuzați de fobie față de tineret?” [4, p. 192].

Reflectând despre cele două cenacluri ale lui M. Dragomirescu și E. Lovinescu, mentorul tineretului de la „Gândirea” atenționează: „Care tânăr începător a fost prigonit sau ignorat de aceste cenacluri? Amfitrionii lor, amândoi, s-au întrecut în bunăvoință și au renunțat la exigențele elementare ale criticii numai pentru a încuraja orice mugur în care au crezut că văd o viitoare floare literară. Scrisul lor și fapta lor stau dovadă

a unui credit nelimitat acordat tinereții dibuitoare. Conducătorii celor două cenacluri ca niște noi Heliozi, pot fi acuzați de excese de bunăvoință, în nici un caz de ostilitate față de generațiile începătoare. Numai cine n-a vrut, acela n-a căpătat un certificat de glorie prezumtivă” [4, p. 192].

În nr. 3-4 al revistei „Criterion” din 1934 Mircea Vulcănescu publică un studiu amplu, în care formulează și fundamentează șapte componente ale conceptului de generație literară: „O generație este o grupare socială bio-psiho-istorică, în care predomină oamenii de aceeași vârstă. Manifestările acestei grupări sunt condiționate de faptul că membrii componenți au participat la un anumit eveniment istoric, a cărui influență au suferit-o în perioada lor de formație intelectuală: – fapt care face să predomine în manifestările lor preocupări de aceeași natură, precum și o asemănare de material și de măștri” [5, p. 5]. De altfel, la intervale mai mult sau mai puțin constante, în România modernă se succed, conform unor opinii, următoarele generații: 1) generația premergătorilor (marcată de revoluția lui Tudor Vladimirescu), 2) generația pașoptistă, 3) junimistă (1880), 4) generația socială (semnalul de alarmă tras de răscoalele din 1907), 5) generația de foc (gândiristă, după numele celei mai importante publicații a „supraviețuitorilor” primului război), 6) „Criterionului” (adolescenți în primul război și pe care Eliade îi numește promoție), 7) generația lui Nichita Stănescu și Nicolae Breban (estetizantă), 8) generația ’89” [6, p. 11].

Dintre revistele cele mai intransigente cu „tânăra generație” este „Viața românească”. În repetate rânduri, ea a luat atitudine acerbe față de „publicistica literară de după război” în care ar fi dat buzna cu „plictisitoare gălăgie o serie de băieți, cu pretenții de literați”, care în simpatia lor naivitate cred că a fi tânăr e o valoare în sine, o calitate ce-ți dă dreptul să spui orice și cum te taie capul”. De această prejudecată și „tapaj literar” sunt responsabili „acei care ani de zile în șir au cultivat în interes propriu, banala și plictisitoare vorbărie despre „tânăra generație”. Câțiva, printre care se găsește și unul cu „studii” în țara lui Gandhi (unde a stat pentru a învăța engleza), au profitat gras de pe urma acestei chestii cu generația”. Pe urma lor, consideră polemistul caustic „ceea ce a rămas este doar generaționomania aceasta, lipicioasă ca boala oițelor”. Pentru a reconstitui atmosfera mișcării literare din acești ani este absolut necesar să reproducem, cel puțin, un fragment – două din „războiul generațiilor”. Iată o mostră de invectivă, de limbaj violent, de contestare fulminantă: „Asistăm ... în ultima vreme la o adevărată invazie de lăcuste generaționiste, pur și simplu neisprăviți, cu gălăgioase veleități, literare, se zice.

Se îmbulzesc, își dau brânci unii altora, pentru a ajunge oricum și cu orice preț în pagina tipărită. Pentru acest scop unii desperează periodic și arțăgos, întrecându-se în strâmbături patetice, alții terfelesc cu înverșunare care și așa își păstrează intactă valoarea, iar alții înjură pur și simplu, probabil făcându-și socoteală că înjurătura din topor, pe ton cât mai mujic posibil, izbește atenția publică și consacră faima. Am văzut doar pe unul din aceștia, de altfel o perfectă nulitate (Milovici, parcă), făcând harcea-parcea pe Arghezi și alții, proslăvind în schimb trei, patru băieți colegi într-o generație... Aspectul cel mai hazliu al acestor exhibiții este altul: fiecare nimenea din aceștia, mulți și mărunți ca ciupercile crescute dimineața pentru a muri seara, se crede chemat să scoată o revistă și să dea directive oricum spirituale. Așa s-a împlut piața cu o sumedenie de „reviste” puse pe harță cu toată lumea, gângăvind

atitudini eroice și „novatoare”. Recent de tot e și una „Criterion”, imagine fidelă a unui americanizant superficial, aprig interesat de parvenire, cu toată mintea sa gongorică și lamentabil haotică. Nu căutați însă miezul, talentul adevărat, pregătirea acestor generaționiști, pentru că veți fi ispitiți să spuneți cu noi: „la carte, băieți!” [7, p. 105-106].

Aceste violente atitudini de contestare în polemici acerbe, s-ar părea inutile, dar, în ultimă instanță, ele au dinamizat viața literară, au stârnit un mare avânt, au dus la o mutare a accentelor valorice, la o schimbare de mentalitate.

Mișcarea „generaționistă” a produs o întreagă literatură a manifestelor, care sub raport cantitativ depășește cert literatura avangardei și suscită interes din mai multe puncte de vedere. Mai întâi, dominantă acestor manifestări (de altfel cu un strălucit succes de presă) este rivalitatea acută dintre „**tineri**” și „**bătrâni**”. Tinerii nestăviliți pleacă din start de la preconcepția premisă a rupturii iremediabile dintre generații. Aceasta nu înseamnă altceva decât reluarea conflictului dintre „părinți” și „copii”, etalându-se, paradoxal, insuficiența adevăratei „spiritualități” sau, dimpotrivă, este verificat imperativul dictaturii unei noi mentalități și sensibilități artistice.

În Basarabia anilor '30 manifeste și atitudini „generaționiste” se proclamă programatic la revistele „Poetul”, „Itinerar”, „Familia noastră”, „Generația nouă”, „Bugeacul”, „Viața Basarabiei”. Dar, este interesant că la violențele „tinerilor” nu a răspuns tranșant niciun „bătrân”, provocând, în schimb, revistele de peste Prut.

În ce măsură mișcarea „generaționistă” din presa basarabeiană își asumă idealurile „noii spiritualități”? Care sunt „ideile-forță” comune tinerilor din centru și celor din provincie? În ce momente esențiale se diferențiază? Care sunt divergențele tinerilor basarabeni?

În acest sens, manifeste net deosebite de cele ale „noii spiritualități” aici nu se înregistrează, dar ideea fixă, **marota basarabenilor**, și în atitudinile lor „generaționiste”, rămâne proverbialul spirit regionalist.

Chiar dacă violența nu poate fi o dovadă, tinerii totuși, cu o vehemență verbală rar întâlnită până atunci, exercită un „tir continuu” asupra „bătrânilor”, respectiv a tuturor autorităților culturale. Agresivitatea le este un dat comun. Se știe că acești „tineri furioși” (mai toți proaspeți absolvenți de liceu, în jurul vârstei de 19-20 de ani) nu numai că le contestă „bătrânilor” (care uneori nu numără mai mult de trei decenii!) orice merit, dar încearcă să-i înlăture din „arena literară ca pe niște fosile ancorate în vremuri iremediabil apuse, într-o mentalitate învechită, desuetă, și deci, implicit, dăunătoare”. Astfel, „erijându-se în reprezentanți ai unei noi spiritualități”, intransigenți și justițiar, ei se cred îndreptățiți, în numele noilor idealuri pe care le proclamă bătaios să arunce un teribil „în lături” exponenților „generației războiului”, printre aceștia numărându-se „ramoliți” de tipul: Nicolae Iorga, G. Ibrăileanu, E. Lovinescu, C. Rădulescu-Motru, Mihail Dragomirescu, P. P. Negulescu, dar și scriitori „compromiși” precum: T. Arghezi, Cezar Petrescu, Camil Petrescu, Ion Pillat, Adrian Maniu etc. [1, p. 307].

„Ramoliții” din Basarabia sunt cei din „generația Unirii”, printre figurile proeminente remarcându-se Pan. Halippa, Ion Buzdugan, Sergiu Victor Cujbă, Iorgu Tudor, Teodor Vicol, Gheorghe V. Madan, Ștefan Ciobanu ș.a. Printre adepții „noii spiritualități” se manifestă impetuos Nicolai Costenco, Vasile Luțcan, Sergiu Matei Nica, Vladimir Cavarnali, Bogdan Istru, Teodor Nencev, Petre Ștefănuță ș.a.

Aceste violente atitudini de contestare în polemici acerbe, s-ar părea inutile, dar, în ultimă instanță, ele au dinamizat viața literară, au stârnit un mare avânt, au dus la o mutare a accentelor valorice, la o schimbare de mentalitate.

„Ostilitățile” n-au venit din partea „bătrânilor” și s-au limitat în presa basarabeană la un schimb benign de replici. Mult mai incitante sunt diatribele la adresa tinerilor basarabeni aduse de revista „Gândirea” pentru care Basarabia și basarabean înseamnă un românism nepus la punct, pentru că provincia de la Nistru e singura care înaintea foarte greu și încet în românizarea culturală. Explicația ar sta în formația neromânească a intelectualității de aici. Ideile acestea, emise de Nichifor Crainic, nu-și pierd actualitatea nici azi, din păcate.

Exigențe clare înaintea tinerilor basarabeni și revistele „Cuget clar”, „Însemnări ieșene”, „Viața românească”, „Adevărul literar și artistic” etc. De obicei, sunt atacate cu precădere pretențiile regionaliste și apoi alte păcate ale mișcării literare de aici. Astfel, spre exemplu, „Adevărul literar și artistic” consideră noua revistă basarabeană „Itinerar” ca fiind fără țintă. Iată un reflex necruțător: „Câțiva tineri basarabeni după ce au scos o revistășoară intitulată pretențios „Poetul”, socotind că „misiunea” din paginile acelei publicații le e terminată și-au botezat-o „Itinerar” și au pornit iar la drum. Tinerii se consideră „noua generație, noua Basarabie” și afirmă – fără modestie – „că și-au verificat talentele printr-o autocritică necruțătoare”.

Odată verificarea și autocritica făcute, dumnealor „explorează marele necunoscut al temperamentului răsăritean, urcă până la capodoperă prin desplicarea sufletului autohton până la cele mai mărunte tendoane” (sic), se declară singuri: „avem poeți mulți, îngrozitor de mulți, care trăiesc cu ei, în plimbările dionisiace prin sarabanda sateliților solari mirosul unui pământ fără prihană și naiv unde păcatul e un dar...” Și declarația se încheie cu amenințarea că „din provincia aceasta va răsări cea mai autentică și mai înaltă poezie românească”. Atunci „să bată clopotele și inimile să se prosterneze”.

Totdeauna tinerii care au făcut versuri au încredere nelimitată în faptele lor. Dar de la această încredere – lăudabilă desigur – până la impertinența celor care se târăsc în plimbări dionisiace prin sarabanda sateliților solari e exact distanța dintre oamenii sănătoși la minte aiuriți în drum spre casa de nebuni [8, p. 11]. Consecințele nefaste ale maladiei literare sunt deplânse în continuare, aducându-se probe de agramație și primitivitate alarmantă: „Și pentru că după afirmațiile celor care și-au verificat talentul se publică și talentul lor, să luăm la întâmplare câteva. O primă «poezie» semnată de Iorgu Tudor, grăiește: «Boemi, re-ntorși la primitiv,/ Vom bea agheasma de pe floare.../ decor sălbatec, non motiv,/ pustiu: nici om, nici cugetare!»». Într-adevăr, autorul dovedește că e întors la primitivitate. Un imens pustiu se întinde în poezia sa care cuprinde mărturisirea sinceră a lipsei totale de cugetare. Suntem de acord cu «autocritica» dlui poet.

De un secol!

Dl B. Baidan e alt poet din «generația nouă». Dsa scrie: «În lumea ceasului de veghe mă prostern/ Și-s preotul ceremoniilor de anateme;/ Stă gândul în genunchi și ca-n infern/ Sunt singur de un veac scriind poeme.» Se laudă dl Baidan. După cum ține condeiul se vede cât colo că nu e familiarizat de prea multă vreme cu scrisul; iar dacă pretinde că scrie «de un veac», să ne ierte: într-o sută de ani de exerciții și bietul Carol Scrob ar fi dat ceva mai bun” [8, p. 11].

Atitudini identice, referitoare la mișcarea „generaționistă” din Basarabia, descoperim în toată presa din țară și ele definesc o stare de normalitate în această epocă.

În Basarabia anilor '30 mișcarea „generaționistă” obține o dinamizare marcantă odată cu venirea la „Viața Basarabiei” a câtorva tineri. Liderii acestora sunt: Nicolai Costenco, Vasile Luțcan, Vladimir Cavarnali. Situația de conflict e creată de N. Costenco, care, în numărul 7-8 (anul 1934) al revistei, publică, pe când nu împlinea nici 20 de ani, articolul „Lumea veche și lumea nouă”, cu un pronunțat caracter de manifest. Bineînțeles, programul noii generații de condeieri basarabeni e precizat în continuare cu orice ocazie. O primă revendicare vine de la Vl. Cavarnali: „Tineretul Basarabiei stă astăzi pe o poziție nouă, necunoscută înaintașilor. Conducătorii provinciei de după război și marele număr al profitorilor de după Unire, și-au făcut studiile în vechea Rusie țaristă. Concepțiile lor asupra vieții, cultura lor generală, angrenajul total al fondului lor sufletesc, este format în cadrul vechii culturi rusești, reacționară și feudală. Influența ei a mers până acolo, încât bănuim că a schimbat în mare parte trăsăturile caracterului lor. Acțiunea lor zilnică, actele lor sociale, politice, culturale, viața lor intimă este alimentată de educația căpătată înainte de război. De aceea, oricât de utilă le-ar fi fost activitatea în noua conducere a statului românesc, ei nu ne oferă nouă, tineretului basarabean, o posibilitate de înțelegere a ideilor noi ce ne frământă acum. Între noi și ei, este un hotar care-și înalță zidul și ne separă ca pe niște vecini îndușmăniți... Ceea ce ne desparte fundamental, rezultă din educația culturală capitală în cadrul altei istorii.

Eram țânci când s-a dezlănțuit războiul mondial.” [9, p. 1].

Elementele esențiale ale acestei revendicări veneau în consonanță perfectă cu cele ale tinerilor „noii spiritualități”. Reproducem un alt fragment, în care este precizat în continuare crezul noii generații basarabene, exprimat de Nicolae Spătaru în numărul următor (nr. 11-12, 1936) al revistei „Viața Basarabiei”:

„Aventura... – iată specificul generației noastre.

Ceva fără merite. Înainte de timp. O poftă de bestie. Un miraj cu păcate. O minciună atrăgătoare și un chin nesfârșit. O boală.

Poate că puhoiul de sânge, ce a țâșnit în timpul războiului din trupurile nevinovate, se răzbună azi împotriva sufletului... Și îl torturează, aruncându-l în beznă, unde nu se văd îngrădirile. Unde triumful ironiei stă la volan și conduce hodoroaba ruginită peste trupuri, peste demnitate. Pe drumuri spre cuceriri urâte.

Și cu viteză mare.

În locul sângelui, care ar trebui și de data aceasta să se scurgă din rănilor tuturor, căci fiecare, la rândul său, este trântit la pământ în lupta nedreaptă, cu piedici – se scurge un potop de boale și venin...

Supușii aventurilor nu se răzvrătesc împotriva stăpânirii lor nechemate. Nu se opresc în fața vrăjmașului, ca să-l pironească la zid. Ci, din contra, se ridică murdari din umilința căderii lor și cu o furie mai mare, aleargă pe urmele păcatului spre a-l întrece.

Pentru satisfacții materiale, pentru acaparări de poziții, ce măgulesc numai orgoliul strâmb, și pentru socoteli străine de totul ce este frumos și normal, se acoperă virtutea cu admonestările, criticele și țipetele insului din generația noastră.

«Timpurile grele» și «timpurile bune» deapănă o altă ață, dintr-un alt ghem. Lângă firul curat și neted al acestor timpuri se tăvăleşte curmeiul murdar și noduros al generației de azi.

Să ne oprim.

...Și apoi să începem a depăna firul adevărat...”.

Cu aceste materiale în presa basarabească din anii '30 se declanșează o adevărată campanie „generaționistă”.

În planul dezbaterilor nu e accidentală nici recenzia lui N. Costenco la un volum al lui Mircea Eliade, liderul generației în plină afirmare. Este un moment în care, indirect, se manifestă mai multe simptome ale „generaționismului”: „Atâtea s-au spus despre dl Mircea Eliade, tânărul autor a o jumătate duzină de volume – mai întâi că e norocos, pentru că avu ghinionul de a scoate mai multe ediții, că e logician, metafizician, filosof pentru că are o catedră sau ceva asemănător la universitatea bucureșteană, că e romancier, că e... frunză verde sau mai știu eu ce, dar nimeni n-a înțeles, n-a pătruns esența poetică a lui. De ce? Pentru că există atâtea rea credință și atâtea imbecilitate în publicistica literară românească, în această eternă cafea, în care se macină și se recuză orice bună intenție, orice talent, orice onestitate – încât să ai geniul lui Goethe și prolificitatea lui Victor Hugo și tot n-ai să poți schimba ceva – cum spune singur dl Eliade.

Când vorbesc de M. Eliade, mai ales după ce am citit *India*, am în față un poet autentic, colorist, sensibil ca o față mare din veacul trecut, plin de amarul unui secol mizerabil, revoltat și dezgustat de masca ipocrită a convențiilor sociale și chiar a societății. Nedreptatea lumii întregi zgândărește inima acestui receptor nefericit și-l face să crie și să strige – dar *vox clamantis in deserto*” [10, p. 55].

Chiar dacă „generația Unirii” nu s-a lăsat antrenată în polemici, manifestul tinerei generații basarabene constituie o sinteză a unei stări de spirit, ce caracterizează o întreagă mișcare literară, și în nici un caz nu poate fi trecută cu vederea [11]. De remarcat că tezele esențiale ale manifestului se rezumă la constatarea că „trăim în prezent toți bătrâni și tineri, asistând, sau prinși la un duel tacit dintre două forțe, dintre două lumi. Una veche, greoaie, învăluită în plapoma situației și trecutului care rânjește nemulțumită la celălalt, adversar, tineretul legănat în pătuțul mizeriei și al neliniștii sufletești căruia rânjetul morții i-a fost umbra îngerului păzitor. O realitate unică, născută de fantoma războiului.

Lumea veche a romanticilor, a celor ce aveau ca moștenire un ideal fantezist, a început să se clatine amenințând cu prăbușirea” [12, p. 115].

De aici și siguranța că între „cei cărunți” și „adolescenți” e o discontinuitate de idealuri: „Idealuri falsificate, nenaturale, de dreptate, de autoritate, de credință, de lege, au încercuit o imensă statuie de bronz, produce la nesfârșire același sunet, lipsit de orice avânt. Entuziasm de butoi, fără nici un ecou spre înălțimi”.

În viziunea tânărului polemist, bătrânii sunt niște perversi, niște lași. De ce? Care îi sunt argumentele? „De ce perversitate, mă veți întreba?” și iată convingerea: „...Dintr-o ambiție neroadă de a persista cu orice preț, într-o eroare, din frica de a nu fi condamnați – deci o acțiune lașă – au impus mii de suflete pe fâgașul minciunii și al științei zadarnice, suflete, care, din aceeași josnicie de caracter, au devenit conducătoarele altor generații spre pierzanie”.

Dar și mai grav e că după un timp „tot acest convoi bătrân, prin lunga persistare în minciună, a început să creadă el însuși în realitatea ei. Și i-ar fi frică să ridice perdeaua pentru că presimte că ar vedea falimentul a tot pentru ce a luptat o viață. S-a întâmplat un cataclism. Toată floarea națiunilor și-a risipit sângele pe jumătate pur în țărână care

primește și ce-i bun și ce-i rău cu o egală îmbrățișare. S-a produs războiul mondial, care a distrus legătura dintre tineri și bătrâni. A distrus sprijinul și conducerea, generația de tranziție, pe care le-ar fi dorit copiii legănați de cântecul exploziilor pentru totdeauna și iremediabil” [12, p. 115].

Imediat după război s-au trezit față în față două ființe „intrigată de a se vedea așa de aproape ca doi străini, fiecare fiind doar curios să-l cunoască pe celălalt. Și unii, bătrânii, ca niște uriași au neglijat piticii, care, la rândul lor, au neglijat bătrânul. Niște ființe așa de greoaie le-am făcut impresia îndobitocirii”.

Astfel s-a născut, consideră tânărul, conflictul tacit între reprezentanții „celor două lumi antipodice”. „A început o năruire în labirintul vieții, dar toate ușile nu arătau decât o cameră mai hidoasă decât alta.

Falsitatea credinței, parodia adevărului, și, mai pe scurt, farsa societății cu toate idealurile ei trâmbițate de egalitate l-a dus la dezesperare. Unde să meargă? La ce ușă să bată? În cine să creadă?”.

Ca un bun discipol al lui Nae Ionescu, autorul manifestului declară că „aventura, salvatoarea aventură” le-a venit tinerilor în ajutor. Se crede că: „...tineretul prezintă un caz anormal pentru bătrâni. Acești înaintași în vârstă mai au naivitatea să creadă în simplitatea sufletească a tineretului și în ignoranța lui. Dar nu-și dau seama că acest curios tineret, ironic și insolent, are înțelegerea fundamentală a vieții printr-un mecanism fenomenal de apriorism. Cunoașterea instinctivă, inconștientă a realității. Cunoașterea ce nu a urmat calea empirică a dibuirii. Calea subconștientului l-a condus drept la țintă” [12, p. 116].

Tinerii, „flori albe pe marginea drumului”, sunt stropiți de noroi. Ei se simt în vid, în nimic. „Gol în afară, gol înăuntru”. Deși se simt în centrul lumii, pe „drumul vieții continuă să lepăiască în noroi”, pe ei îi deranjează „tălpile grele ale tradiției, ale umbrelor vechi”. Datoria tinerilor e să deștelească „pârloaga sufletească”, să arunce, „în pământul ei gras, semințele voinței, credinței”. Datoria tinerilor e de a „ridica Basarabia. Viitorul spre care năzuim să se rezume într-un ideal care ne va conduce spre țintă și ne va scoate din haosul rătăcirii actuale. Iar idealul să ne fie acesta: Basarabia a basarabenilor.” [12, p. 117].

În afirmarea anevoioasă a tinerilor sunt de vină bătrânii cu lumea lor veche.

„Lumea veche se înfățișează ca un munte greoi, găunos, mâncat de ape ca de lepră, hidos în decadentă, ca un corp intrat în putrefacție. Și se întâmplă un cutremur neașteptat, de o violență catastrofală și muntele se prăbușește. Vuiet, nor de praf, dar, după ce se limpezește totul, în aer se înalță, printre dărâmături, o stâncă albă, luminos de albă, să înfrunte același înșelător cer albastru.

Dar muntele acestei lumi învechite nu se va zgudui odată, să lase sarcina apăsătoare a înălțimilor pe alți umeri? Avântul tinerilor, oare se va dărâma sub bălăgarul acestor tradiții neghioabe?” [12, p. 117].

În numărul următor al revistei N. Costenco va insista și mai vehement. Iată doar câteva mostre: „În prezent suntem martorii unei catastrofe sociale, când mecanismul valorilor e în pană. Cum va lua sfârșit această eclipsă și când – nimeni nu-și dă seama. Dar în aer plutește o amenințare, de care nu ne vom da seama, decât atunci când vom fi amenințați în însăși existența noastră. Ne va conduce atunci doar vocea supremă a conservării speciei” [13, p. 57].

De aici mesianismul noii generații: „Majoritatea poate nu și-a dat seama, încă, de lumina nedefinită, care se ivește întrânsa și nu știe precis, de unde emană și pentru ce. Un proces lent, de transformare, e mai trainic, desigur, – dar altă idee, cea de evoluție, de progres, cere imbolduri uriașe și atunci o minoritate, cu riscul sacrificării ei pe altarul unui ideal, răzvrătește, mișcă masele într-un tempo accelerat, care pare anormal.”

Și în continuare tot afirmații în cele mai cunoscute tradiții ale „noii spiritualități”: „... mai este un soi de societate... compusă din boșorogi și tineret – cazul tipic al Basarabiei, unde se cere o acțiune intensă de purgare a excrementelor bătrâne, ca să nu se otrăvească organismul nou, care e în formație. Lupta apare anevoioasă, însă zărilor sunt de bun augur. Flamura trezirii fâlfaie la orizonturi, către care se îndreaptă privirile entuziaste ale unei ere mai luminoase, mai curate, în care tineretul veșnic reînnoit va scuipa asupra mizeriilor vulgare ale unui trecut putred” [13, p. 59].

Impetuosul Nicolai Costenco continuă tirul asupra bătrânilor prin „Strigătul unei generații” („Viața Basarabiei”, 1934, nr. 10), „Generație tristă” („Viața Basarabiei”, 1938, nr. 8-9) etc., precum și într-o puzderie de recenzii. El este susținut de Vl. Cavarnali prin „Considerații despre scriitorul tânăr” („Viața Basarabiei”, 1937, nr. 1-2), de V. Luțcan într-o mulțime de recenzii la adresa bătrânilor sămănătoriști și de bolgrădeanul Igor Ivanov, care fondează în acest sens o revistă specială „Generația nouă”, al cărei program e precizat în patru numere. Și care, în fond, nu se diferențiază cu nimic de manifestele precedente.

Cu un program „generaționist” debutează și revista „Bugeacul”: „În viața socială se dă o luptă între spiritul vechi, al cărui exponent este generația bătrână, spirit incapabil a satisface cerințele timpului și spiritul nou de care e animată generația tânără și care cere ca la baza oricăror manifestări și creațiuni să stea dragostea de muncă dezinteresată, dragostea de adevăr și dreptate. Scopul fiind atât de frumos, izbânda va trebui să fie odată și odată de partea tineretului, fiindcă numai acesta poate să aducă un spirit nou în această țară” [14, p. 3].

Dincolo de aceste veleități, mișcarea „generaționistă” a avut și misiunea să îndrume pe calea românismului tineretul minoritar. Într-adevăr, „Basarabia a dat dovezi de un mare interes literar” [15, p. 968].

Oricum, fenomenul în Basarabia a avut un larg ecou și a trezit la viață talente veritabile: Lotis Dolënga, Sergiu Sârbu, Octav Sargețiu, Vladimir Cavarnali, Iacob Slavov, Boris Baidan, Nicolai Costenco, Teodor Nencev, Anton și Vasile Luțcan, Bogdan Istru, Nicolae V. Coban, Magda Isanos, Valeriu Ciobanu, Gheorghe Rusu, Sergiu Matei Nica, George Meniuc, Sergiu Grosu, Robert Cahuleanu, Al. Robot, Eugen Coșeriu ș.a. Cel puțin, în această atmosferă s-a afirmat spiritul lor creativ și competitiv.

Mișcarea „generaționistă” a făcut, desigur, multă vâlvă în Basarabia, dar, prin fronda teribilistă sau prin exaltarea mistică, prin violenta contestare a tuturor valorilor trecutului și, în primul rând, a „generației Unirii”, ea demonstrează, nu rareori, și o insuficiență acută a adevăratei spiritualități. Cu toate acestea, mișcarea „generaționistă” – în momentele ei esențiale și în tendința ei fundamentală – nu este altceva decât o **manifestare a unei crize de creștere**. Oricum, după îndelungi gestații și mult zgomot pentru nimic, ea rămâne simptomatică prin literatura manifestelor și prevestește **schimbări de mentalitate, de viziuni, de sensibilitate**.

Mișcarea literară din anii '20-'30, la nivelul ideologiei literare, este reductibilă, în ultimă instanță, la disputa în jurul oportunității unui sau altui model literar.

Dintr-o perspectivă lovinesciană, sincronizarea literaturii basarabene cu „spiritul veacului”, cu ritmul de dezvoltare a propriei societăți, cu ideile, forțele și problemele ei, a condiționat trecerea de la o literatură cu tematică preponderent rurală la o literatură de inspirație citadină. Cu toate acestea, literatura basarabeană, în cea mai mare parte a ei, se află într-un proces asincron, retardat față de tendințele literaturii române, situându-se pe o treaptă inferioară de evoluție în raport cu literatura de la centru. Tradiționalismul basarabean argumentează din diferite perspective ideile comune, specifice epocii, privind autenticitatea culturii, spiritul autohton, corelația dintre cultură și civilizație, vechimea poporului român, substratul ei latin sau trac. Tradiționalismul sămănătorist este completat cu tezele gândiriste privind credința ortodoxă. Împrumutul de modele, forme, tipare în care să se toarne viața omului basarabean a suscitat mai multe polemici. Atât **protocroniștii**, cât și **sincroniștii** au pledat pentru conectarea la marele flux al literaturii române. Această conectare se resimțea de unii ca o necesitate organică de dezvoltare, în timp ce același fenomen al formelor fără fond era tratat de alții ca un proces cosmopolit, un act de artificializare a specificului național și deci de alterare a specificului local, autohton.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. D. Grăsoiu, *Campania „generaționistă” în presa românească interbelică* // „Atitudini și polemici în presa literară interbelică. Studii și antologie”, București, 1984.
2. D. Micu, *Gândirea și gândirismul*, București, 1975.
3. Z. Ornea, *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea*, București, 1980.
4. N. Crainic, „Tineri” și „bătrâni” // „Gândirea”, 1932. – Nr. 4.
5. M. Vulcănescu, *Generație* // „Criterion”, 1934. – Nr. 3-4.
6. C. Bădiliță, *Inflația de generații* // „Luceafărul”, 1994. – Nr. 18 (5 octombrie).
7. P. Nicanor, *Băieți literați* // „Viața românească”, 1934. – Nr. 19-20.
8. „Itinerar” fără țintă // „Adevărul literar și artistic”, 1938. – Nr. 940 (11 decembrie).
9. Vl. Cavarnali, *Revendicări* // „Viața Basarabiei”, 1936. – Nr. 10.
10. N. F. Costenco, *Mircea Eliade. India* // „Viața Basarabiei”, 1934. – Nr. 10.
11. A. Ciobanu, *Revista „Viața Basarabiei”: atitudini generaționiste* // „Știința”, 1995. – Nr. 2.
12. N. F. Costenco, *Lumea veche și lumea nouă* // „Viața Basarabiei”, 1934. – Nr. 7-8.
13. N. Costenco, *Răspântii* // „Viața Basarabiei”, 1934. – Nr. 9.
14. *Misiunea tineretului* // „Bugeacul”, 1935. – Nr. 1.
15. G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, 1986.